

DEUS CARITAS EST – GOD IS LIEFDE

Encycliek van Paus Benedictus XVI

25 december 2005

Uittreksels

1. “God is liefde en wie in de liefde blijft, blijft in God en God blijft in hem”(1 Joh. 4,16). Met deze woorden uit de Eerste Johannes-brief wordt het hart van het christelijk geloof, het christelijk godsbeeld en het daaruit voortkomende mensbeeld als ook de weg van de mens zeer duidelijk uitgesproken. Bovendien verwoordt Johannes ons in hetzelfde vers ook de kern van het christelijk bestaan: “Wij hebben de liefde die God voor ons heeft, leren kennen en geloven in haar.” (zie 4, 16)

Wij geloven in de liefde: in deze woorden kan de christen aan de fundamentele beslissing van zijn leven uitdrukking geven. Aan het begin van het christen-zijn staat niet een morele beslissing of een grote idee, maar de ontmoeting met een gebeurtenis, met een persoon die aan ons leven een nieuwe horizon en zo haar beslissende richting geeft.

...

In een wereld waarin de Naam van God soms verbonden worden met wraak of zelfs de plicht tot wraak en geweld, bezit deze boodschap een grote actualiteit en praktische betekenis. Daarom wil ik graag in mijn eerste encycliek over de liefde spreken die God ons gegeven en die door ons moet worden verder gegeven. Hiermee wordt reeds een vooruitblik gegeven op de twee grote delen van dit schrijven die nauw met elkaar verbonden zijn. Het eerst is meer speculatief omdat ik in dit deel, aan het begin van mijn pontificaat, een aantal essentiële dingen over de liefde die God aan de mensen op mysterieuze wijze en volledig gratis aanbied, wil verhelderen. Tegelijkertijd wil ik de diepe band tussen de liefde Gods en de werkelijkheid van de menselijke liefde aantonen. Het tweede deel zal meer concreet zijn aangezien het de praktische toepassing van het gebod van de naastenliefde behandelt. Het thema is dus zeer omvangrijk en een exhaustieve behandeling overstijgt het doel van deze encycliek, Mijn wens is om op enige fundamentele elementen nadrukkelijk in te gaan om zo in de wereld een nieuwe levendigheid wakker te maken wat betreft het antwoord van de mens op de goddelijke liefde.

DEEL 1: DE EENHEID VAN DE LIEFDE IN DE SCHEPPING EN DE HEILSGESCHIEDENIS

Een terminologisch probleem

2. Het woord "liefde" is vandaag tot een van de meest gebruikte en misbruikte woorden geworden. We spreken over vaderlands liefde, liefde voor het beroep, liefde onder vrienden, liefde tussen ouders en kinderen, tussen naasten en van de liefde tot God. Behoren al deze vormen uiteindelijk niet op één of andere wijze tesamen en is liefde in al haar verscheiden toch niet één of gebruiken we één en hetzelfde woord voor totaal verschillende werkelijkheden?

"Eros" en "Agapè" – Onderscheid en Eenheid

3. Het Christendom zou volgens Nietzsche aan Eros vergift te drinken hebben gegeven; het zou weliswaar niet gestorven zijn maar uiteindelijk tot ondeugd verworpen zijn. Hiermee drukt de Duitse filosoof een wijdverbreid gevoel uit: Verbiedt ons de Kerk met haar geboden en verboden niet het schoonste wat er is in het leven? ...

5. Een korte blik op het beeld van Eros in de geschiedenis en de huidige tijd toont dat ten eerste de liefde op één of andere manier met het goddelijke te maken heeft. Tegelijkertijd toont zich dat de weg daarnaartoe niet zomaar erin bestaat zich door instincten te laten overweldigen.

Dit heeft te maken met het feit dat de mens uit ziel en lichaam bestaat. ...

Maar de verheerlijking van het lichaam die wij vandaag beleven is bedrieglijk. De eros die tot 'sex' gedegradeerd wordt, wordt een waar, enkel een ding: men kan het kopen en verkopen; de mens zelfs wordt tot verkoopsbaar. ... Het christelijk geloof daarentegen heeft de mens als aanzien als een twee-eenig wezen waarin geest en stof met en in elkaar verbonden zijn en precies zó een nieuwe waardigheid verkrijgen. ...

6. Liefde wil definitief zijn en dit in twee betekenissen: exclusiviteit "enkel deze mens" en "voor altijd"

Het nieuwe van het bijbelse geloof

9. Ten eerste het nieuwe Godsbeeld: Er is slechts één God die Schepper van hemel en aarde is en daarom ook de God van alle mensen. Hij bemint wat hij gewild, wat hij 'gemaakt' heeft.

11. Ten tweede het mensbeeld. Het scheppingsverhaal spreekt over de eenzaamheid van de eerste mens aan wie God een hulp wil geven. Enkel in het met elkaar zijn van man en vrouw wordt de mens ten volle. Aan het monotheïstisch Godsbeeld beantwoordt het monogame huwelijk. Het huwelijk dat op exclusieve en definitieve liefde berust wordt tot voorstelling van de verhouding van God tot zijn volk en omgekeerd: de wijze waarop God liefheeft, wordt tot maatstaf van de menselijke liefde.

Jezus Christus – de mensgeworden liefde van God

12. In zijn dood aan het kruis schenkt God zichzelf om de mensen weer omhoog te trekken en te redden – liefde in haar radicaalste vorm. De blik op de doorboorde zijde van Jezus, waarover Johannes spreekt (zie 19,37) laat het uitgangspunt van dit schrijven zien: God is liefde. Daar kan deze waarheid aanschouwd worden. Van daaruit moet men definiëren wat liefde is. Vanuit deze blik vindt de christen de weg van zijn leven en van zijn beminnen.

13. Jezus heeft aan deze akt van overgave blijvende tegenwoordigheid verleend door de instelling van de Eucharistie tijdens het Laatste Avondmaal. Er anticipeert op zijn dood en verrijzenis in zover hij nu reeds zichzelf aan de apostelen geeft in brood en wijn, zijn Lichaam en Bloed als het nieuwe manna (zie Joh. 6, 31-33). De Eucharistie trekt ons binnenin de akt van overgave vanwege Jezus. De ‘mystiek’ van het sacrament die gefundeerd is op het nederdalen van God naar ons toe, reikt verder en voert hoger dan eender welke mystieke opwaartse beweging van de mens reiken kan.

14. De ‘mystiek’ heeft ook een sociaal karakter. De vereniging met Christus is tevens een vereniging met al de anderen aan wie Hij zich schenkt. Ik kan Christus niet alleen voor mezelf hebben; ik kan Hem enkel maar in de gemeenschap met allen die de Zijnen zijn geworden en zullen worden, toebehoren.

Liefde tot God en de naaste

16. Kunnen wij God, die wij niet zien, wel beminnen? En: kan men tot liefde verplichten? Niemand heeft God gezien – hoe moeten wij Hem dan beminnen? Liefde kan men niet bevelen: het is een gevoel dat er is of er niet is. Zo luiden de opwerpingen. Er is een onlosmakelijk verband van liefde tot God en liefde tot de naaste. Beiden horen op zo een wijze tesamen dat de bewering van God te beminnen een leugen wordt wanneer de mens zich afsluit van zijn naaste en hem zelfs haat.

17. Inderdaad heeft niemand God zoals hij in zichzelf is gezien. En toch is God onder ons niet helemaal onzichtbaar. God heeft ons het eerst bemind en deze liefde Gods is zo onder ons verschenen, zo zichtbaar geworden dat hij “Zijn enige Zoon in de wereld gezonden heeft opdat zij door Hem zouden leven” (1 Joh 4, 9). In Jezus kunnen wij de Vader aanschouwen. De zichtbaarheid van God toont zich inderdaad op velerlij wijzen. In de geschiedenis van de liefde zoals de Bijbel die ons verhaalt ontmoeten wij hem – en dit tot aan het Laatste Avondmaal, tot aan het doorboorde Hart aan het Kruis, tot aan de verschijningen van de Verrezenen en Zijn grote daden waarmee hij door de daden van de apostelen de beginnende Kerk op haar weg heeft geleid. En ook in de verdere geschiedenis van de Kerk is de Heer niet afwezig gebleven : Telkens opnieuw komt hij ons tegemoet – doorheen mensen; door zijn Woord, in de Sacramenten en in het bijzonder in de Eucharistie. In de liturgie van de Kerk, in Haar gebed, in de levende gemeenschap

van de gelovigen ervaren wij de liefde van God, nemen wij haar waar en leren tevens om Zijn aanwezigheid in het leven van elke dat te herkennen.

Hierbij wordt ook duidelijk dat liefde niet enkel gevoel is. Gevoelens komen en gaan. De ontmoeting met de zichtbare verschijningen van Gods liefde kan in ons het gevoel van vreugde vreugde wekken. Maar het roept ook ons wil en ons verstand op. De kennis van de levende God is de weg naar de liefde en het ja van onze wil op Zijn Wil verenigt verstand, wil en gevoel tot een allesomvattende akt van liefde.

18. De naastenliefde bestaat erin dat ik ook de medemensen die ik eerst niet mag of zelfs niet ken, vanuit God bemin. Dit is enkel mogelijk vanuit de innerlijke ontmoeting met God. Dan leer ik die anderen niet meer enkel met de eigen ogen en gevoelens te bekijken, maar vanuit het perspectief van Jezus Christus. Zijn vriend is mijn vriend. Wanneer de ontmoeting met God in mijn leven helemaal afwezig is, dan kan ik in de andere enkel maar de andere zien en niet het goddelijke beeld in hem. Enkel de dienst aan en voor anderen opent mij de ogen voor wat God voor mij doet en hoe hij mij bemind.

DEEL 2: CARITAS. HET LIEFDESWERK VAN DE KERK ALS EEN "GEMEENSCHAP VAN LIEFDE"

Het liefdeswerk als opdracht van de Kerk

25. Het wezen van de Kerk drukt zich in een drievoudige opdracht uit: verkondiging van Gods Woord, viering van de Sacramenten en dienst van de liefde. Deze opdrachten veronderstellen elkaar en laten zich niet van elkaar scheiden. Het liefdeswerk is voor de Kerk activiteit die men ook aan anderen zou kunnen overlaten, maar behoort tot haar wezen.

De Kerk is Gods familie in de wereld. In deze familie mogen er geen noodlijdenden zijn. Tegelijkertijd overschrijdt 'caritas-agapè' de grenzen van de Kerk: de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan blijft de maatstaf, verplicht tot universaliteit van de liefde.

Gerechtigheid en liefde

28. De rechtvaardige ordening van de maatschappij en de staat is de centrale opdracht van de politiek. Een staat die niet door de gerechtigheid bepaald zou zijn, zou slechts een grote roversbende zijn zoals Augustinus zei. De onderscheiding tussen wat aan de keizer toekomt en wat aan God toekomt is fundamenteel voor het christendom. De staat mag de godsdienst niets voorschrijven maar moet haar vrijheid en de vrede van de belijders van verschillende godsdiensten waarborgen. De Kerk als sociale uitdrukking van het christelijk geloof heeft van haar kant haar onafhankelijkheid die de staat erkennen moet. Beide sferen zijn onderscheiden maar toch op elkaar betrokken.

Gerechtigheid is doel en innerlijke maatstaf van de politiek. Wat is gerechtigheid? Hier treffen politiek en geloof elkaar. Geloof is vanuit haar wezen een ontmoeting met de levende God – een ontmoeting die ons nieuwe horizonten voorbij het eigen domein van het verstand opent. Maar het geloof is tegelijkertijd ook een zuiverende kracht voor het verstand. Het geloof bevrijdt het verstand vanuit het perspectief van God van haar blinde vlekken en helpt het verstand beter zichzelf te zijn. Het geloof maakt het voor het verstand mogelijk om beter haar werk te doen. Dit is de plaats van de katholieke sociale leer.

De sociale leer van de Kerk beargumenteert vanuit het verstand en het natuurrecht, dus vanuit datgene wat alle mensen wezenlijk toekomt. Zij weet dat het niet de opdracht van de Kerk is deze leer zelf politiek door te zetten. Zij wil de gewetensvorming in de politiek dienen en helpen.

De Kerk kan en mag niet zich in de plaats van de staat stellen. Maar Zij kan en mag inzake rechtvaardigheid niet aan de kant blijven staan.

Liefde (caritas) zal altijd nodig zijn, ook in de meest rechtvaardige maatschappij. Wie de liefde afschaffen wil, is bezig de mens als mens af te schaffen. Er zal altijd lijden zijn die troost en hulp nodig heeft. Er zal altijd eenzaamheid zijn. Er zullen altijd situaties van materiële nood zijn waarbij hulp in de vorm van geleefde naastenliefde nodig is. De totale verzorgingsstaat die alles naar zich toetrekt, wordt uiteindelijk een bureaucratische instantie die het wezenlijke niet geven kan: de liefdevolle, persoonlijke zorg en toewijding.

29. De onmiddellijke opdracht om voor een rechtvaardige orde in de maatschappij te zorgen komt specifiek aan de gelovige leken toe. Als staatsburgers zijn ze geroepen om persoonlijk aan het openbare leven deel te nemen.

De veelvoudige structuren van de dienst van de liefde in het huidige sociale context

30.

Het specifieke profiel van de kerkelijk liefdeswerk

31. Naar het voorbeeld van de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan is christelijke liefdadigheid ten eerste een antwoord op wat zich in een concrete situatie onmiddellijk voordoet: de hongerigen moeten gespijzigd worden, de naakten gekleed. ... Competentie is niet genoeg. Het gaat om mensen en mensen hebben altijd meer als enkel een technisch-juiste behandeling nodig. Ze hebben menselijkheid nodig, de toewending van het hart. Daarom hebben allen die in de caritas werkzaam zijn naast een beroepsmatige vorming ook een vorming van het hart nodig: ze moeten tot zulk een ontmoeting met God in Christus gevoerd worden die in hen de liefde wekt en hun hart voor de naasten doet openen zodat naastenliefde een gevolg van hun geloof wordt.

Naasteliefde mag geen middel zijn voor wat men vandaag met proselytisme aanduidt. De liefde is om niet; zij gebeurt niet om andere doelen te bereiken. Dit betekent echter niet dat het caritatieve werk God en Christus aan de kant moet laten staan. Vaak is de afwezigheid van God de diepste grond van het lijden. Wie in naam van de Kerk caritatief bezig is, zal nooit proberen om de anderen het geloof van de Kerk op te dringen. Hij weet dat de liefde in haar zuiverheid en onvoorwaardelijkheid het beste getuigenis is voor God. De christen weet wanneer het tijd is om over God te praten en wanneer het goed is om over Hem te zwijgen en enkel de liefde te laten spreken. ... De beste verdediging van God en van de mens is de liefde.

De dragers van het caritatieve handelen van de Kerk

37. Het is tijd om ten over staan van het activisme en het groeiende secularisme van vele christenen die in de caritatieve arbeid actief zijn de betekenis van het gebed opnieuw te bevestigen. De biddende christenen menen natuurlijk niet Gods plannen te veranderen of te verbeteren wat God voorzien heeft. Hij zoekt veeleer de ontmoeting met de Vader van Jezus Christus.

39. Geloof, hoop en liefde horen tesamen. De hoop drukt zich praktisch uit in de deugd van het geduld die, ook in het schijnbare falen, het goede niet nalaat. De hoop drukt zich ook uit in de deugd van de deemoed die het mysterie van God aanneemt en Hem ook in de duisternis vertrouwd. Het geloof toont ons de God die zijn Zoon voor ons gegeven heeft en Hij geeft ons zo de overweldigende zekerheid dat het waar is: God is liefde! Zo verandert hij ons ongeduld en onze twijfel in de zekerheid van de hoop dat God de wereld in Zijn handen houdt en ondanks alle duisternis zegeviert. Liefde is het licht – en uiteindelijk het enige licht- dat een donkere wereld altijd opnieuw verlicht en ons de moed tot leven en handelen geeft.

SLOT

40. Kijken we tot slot naar de heiligen die de liefde op voorbeeldige wijze gerealiseerd hebben. In het bijzonder denken we aan Martinus van Tours. ...

41. Maria, de Moeder van de Heer en Spiegel van alle heiligheid, neemt een uitzonderlijke plaats onder alle heiligen in. Het programma van haar leven: niet zichzelf in het middelpunt stellen maar ruimte maken voor God; God die zij zowel in gebed als in de dienst aan de naaste ontmoet – enkel dan wordt de wereld goed. Maria is groot omdat zij precies niet zichzelf maar God groot wil maken.

42. Tot het leven van de heiligen behoort niet enkel hun aardse biografie maar hun leven en werken vanuit God na de dood. In de heiligen wordt zichtbaar dat

wie naar God gaat, niet van de mensen weggaat maar de mensen pas dan werkelijk nabij wordt. Dit is het meest duidelijk te zien in Maria.

Maria toont ons wat liefde is en vanwaar de liefde haar oorsprong, haar altijd vernieuwde kracht heeft. Aan Haar vertrouwen wij de Kerk en haar zending in dienst van de liefde toe:

Heilige Maria, Moeder God,
U hebt de wereld het ware licht geschonken,
Jezus, uw Zoon – Gods zoon
U hebt zich helemaal aan de roepstem van God gegeven
en zijt zo tot bron van alle goedheid,
die uit Hem voortkomt, geworden.
Toon ons Jezus. Leidt ons naar Hem.
Leer ons hem kennen en beminnen
opdat ook wij waarlijk kunnen beminnen
en bron van levend water kunnen worden
in een dorstige wereld.

Gegeven te Rome, Sint-Pieter op 25 december, het Hoogfeest van de Geboorte van de Heer, in het jaar 2005, het eerste van het pontificaat van

Benedictus PP. XVI